

Spomini na šolo

UDK 373.3(497.4Leše pri Trziču)»1945/1947«

1.04 Strokovni članek

Prejeto: 12. 10. 2012

Mira Hiršel*

Začeti znova v vasi Leše pri Trziču 1945–1947. Zapiski o pouku v kmečki hiši, gradnja nove šole, življenje z vaščani

A new beginning in the village of Leše near Trzič, 1945–1947. Notes on lessons in a farmhouse, the construction of a new school, living with the villagers

Izvleček

Učiteljski poklic je v zgodovini narekoval poseben način življenja. Vklapljanje v različne šolske okoliše, spoznavanje različnih kultur krajev, učencev in njihovih družin, razumevanje narečij ter prilagajanje danim materialnim razmeram je bilo zlasti za mlade učitelje, začetnike, nemalokrat težavnejši del učiteljske poklicne poti. Avtorica kronološko popisuje svoje začetke učiteljevanja v vasi Leše pri Trziču, kjer je bila med letoma 1945 in 1947. Kljub skromnim razmeram jo na to obdobje vežejo lepi spomini na posamezne ljudi ter anekdote iz šolskih klopi in vaškega življenja.

Abstract

The teaching profession in the past dictated a special way of life. Fitting into different school districts, learning about the different culture of places, pupils and their families, understanding the local dialect and adaptation to the given material conditions were often the most difficult part of their career path, especially for novices. The author offers a chronological account of her early days as a teacher in the village of Leše near Trzič, where she worked between 1945 and 1947. In spite of the modest conditions, she has pleasant memories from that time of individuals, as well as anecdotes from the classroom and from village life.

* Mira Hiršel, rojena Bertoncely, izhaja iz učiteljske družine in je bila prva povojna učiteljica v vasi Leše pri Trziču (l. 1945–1947). Po letu 1947 je bila najprej učiteljica v Trziču, nato upraviteljica pomožne in posebne šole v istem kraju, danes je upokojena.
Naslov: Pod hribom 68, Ljubljana.

Uvod

»Tam v mestecu, tam belem blizu Krke,
učila je učiteljica črke
in riba, ribe, ribi, o ribi, z ribo.

Pustila je učiteljica črke, številke, kredo, abecednik. «

(Dragotin Kette: Hvala starega časa)

V moji mladosti in med mojim učiteljevanjem je bil učitelj pomemben in spoštovan razumnik, zgled slovenski družbi za trdno in razsodno odločanje v medčloveških odnosih: učitelj – učenec, učenci med seboj, učitelj – starši. Mlade je privajal k prevzemanju odgovornosti in jim, na podlagi svojih izkušenj, pomagal izbirati pravo življenjsko pot.

Učitelj se je tudi v svoji družini trudil izpolnjevati vodilo svojega poklica: »Bodi najboljši učitelj in vzgojitelj doma, da boš najboljši za otroke v razredu!«

Značilnost učiteljskega poklica je bila velika stanovska povezanost. Učiteljske družine smo se večkrat družile med seboj. Naši starši so bili gostitelji in gostje. Srečevali smo se v stanovanjih upraviteljev šol, saj so imela šolska poslopja poleg učnih prostorov tudi bivalne. Na obisk drug k drugemu so učitelji prihajali posamič ali v skupini, prav gotovo pa enkrat mesečno tudi s svojimi družinami. Tako so se srečanja zvrstila med vsakim šolskim letom v šolskem stanovanju ene ali druge šole v tržiškem šolskem okolišu. Vsako jesen je prvi obisk pripadal učiteljem meščanske šole v Trziču, nato pa so se obiski nadaljevali po ustaljenem vrstnem redu: Dolina, Lom, Sveta Ana (danes Podljubelj), Leše, Podbrezje, Kovor, Križe, Duplje in včasih tudi večrazredna šola Naklo. Učiteljska srečanja so bila tradicija, običaj, ki je učiteljem na podeželju prinesel nekaj uric oddiha. Njihovo življenje, oddaljeno od mest do katerih so morali pešaćiti nekaj ur, je bilo naporno. Vendar so si obenem poiskali tudi čas in prostor za izmenjavo poklicnih izkušenj in s tem dopolnjevali izobraževanje, na primer pri uradnih konferencah, t. j. zborovanjih v Kranju, ko je bil v šolah pouka prost dan.

Učiteljski otroci smo na obiskih poiskali svojo »zaposlitev« in ostali prijatelji tudi kot odrasli. Ob slabem vremenu nam je bila dovoljena zabava med šolskimi klopmi. Učilnice so bile naš dom, kjer smo se razigrali. Zato ni nič čudnega, da tisti, kateri smo kasneje zase izbrali učiteljski poklic, ponavadi pri nastopih v razredu nismo bili v zadregi. Naši predstojniki pa so se zaradi tega čudili.

V sproščenem pogovoru so takrat v učiteljski družbi razpravljali tudi o zapisovanjih pomembnih krajevnih dogodkov. Značilno je bilo, da so nas otroke te novice neizmerno zabavale. Sedeli smo okrog mize, bili smo deležni prigrizkov in obvezno limonade, saj se pri prazni mizi tozadevni razgovor sploh ni začel. Za strežbo je poskrbel gostitelj in nihče ni omenjal stroškov, čeprav je bila učiteljeva plača bolj skromna kot ne.

Osebnostno sem vsako leto bolj ohranjala spomin na naša druženja in skušala že v ljudski šoli (tako smo imenovali osnovno šolo) posnemati zapisovanje zanimivih krajevnih dogodkov. V preprostih kratkih stavkih sem začela pisati svoj prvi Dnevnik.

V nadaljnjem šolanju na realni gimnaziji v Kranju nam je dijakom višješolcem (t. j. dijakom štirih razredov gimnazije pred maturo - takrat imenovano višji tečajni

izpit) dajal pobudo za zapisovanja profesor slovenskega jezika Vilko Novak. Bil je izreden tako kot človek kot strokovnjak na svojem področju. Odkrival nam ni le bogastva materinščine, temveč tudi svoje terenske izkušnje v etnološkem narodopisnem pogledu. Moj srednješolski učitelj, kasnejši doktor znanosti na fakulteti in vrhunski strokovnjak za prekmursko slovstvo, je s svojimi predavanji povečal željo zapisovanja dogodkov tudi meni, ko sem začela učiteljevati na podeželju po drugi svetovni vojni.

V takem okolju učitelj spoznava etnologijo, ki je povsod in je spremljevalka pedagoškega dela. Marsikateri učitelj tedanjega časa je postal tudi narodopisec.

Moji zapiski v partizanski vasi Leše pri Trziču so del pedagoške usmeritve in spoznavanje tedanje ljudske kulture v šolskem okolišu.

29. XII. 1945

Učim v Golmarjevi hiši, kjer so se pisali Papler. Učilnica je skoraj premajhna, učnih pripomočkov ni. Zbiram jih v kovorski šoli, kjer poučujejo moji starši. Celó s kredo mi pomagajo. V lešanski učilnici sedimo na ravnokar stesanih klopeh, ki so podobne onim na gasilskih veselicah. Greje nas kmečka peč, ki jo kuri Golmarjeva »mama«. Na stranišče hodimo čez dvorišče na skrajni konec hleva. Velike težave nam povzroča umivanje rok v vedru vode, ki je namenjeno kravi in teličku.

Vaščani me sprejmejo s spoštovanjem. Šolski upravitelj Janko Jocif me sproti seznanja z domovi učencev in s prebivalci šolskega okoliša. V Leše so ga poslali približno dva meseca pred menoj. Tudi on se je rodil v učiteljski družini. Tako njegovi kot moji predniki so bili učitelji. Za učiteljske stroke velja, da morajo biti zgled poguma in dobre volje. Nikdar naj ne bi smeli vzdihovati in dvomiti v lastne sposobnosti. Šolski upravitelj me v najkrajšem času seznanja s prebivalci, ki jim poleg skrbi za preživetje lastnih družin veliko pomeni, da bi čim prej zgradili novo šolsko poslopje z udarniškim delom. Stara zgradba je bila med vojno požgana. Zgrajena je bila leta 1895 kot pritlična stavba, kjer so poskrbeli tudi za učiteljsko stanovanje.

»Po vojni je ministrstvo za prosveto priporočalo zlasti učiteljem, naj svoje otroke usmerijo v ta poklic, ker je učiteljev zelo primanjkovalo. Moj oče, ki je bil takoj po vojni šolski nadzornik, se je zelo trudil, da bi se tudi jaz posvetila učiteljski poti.«¹

Leto 1946 / I²

Šolski upravitelj stanuje in uraduje v hiši pri Špelnu. Tam je postal že njihov pravi družinski član. Zame je priskrbel bivališče pri Tombarju. Tam so pred mojim

1 Mira Hiršel, Kako smo se učili, v: Jože Kocijan, Kronika vasi Leše pri Trziču, Trziški muzej 2009, str. 215

2 Rimska številka pomeni mesec (op. ur.).

prihodom obesili popolnoma nove zavese, kupljene pred vojno. Soba je bila opremljena, a žal nezakurjena. Domači so se zelo trudili, da bi prostor ogreli, a v hudih povojnih časih to ni bilo mogoče. Edina stanovanjska rešitev je bilo bivanje pri starših v kovorski šoli, kar je bila, kljub oddaljenosti (dnevno pešačenje iz Kovorja v Leše in nazaj) približno 12 km, dobra rešitev; sem mlada neizkušena učiteljska pripravnica in pedagoški nasveti mojih staršev so mi vedno v pomoč.

Množi se zunajšolsko delo. S šolarji sodelujemo pri vaških prireditvah. Predvsem ob koncih tedna pripravljamo v skednju sredi vasi pevske nastope učencev, deklamacije, krajše uprizoritve. Naši nastopi privabijo vaščane in okoličane, ki sodelujejo s pevskim zborom. Ne manjkata niti harmonika niti ples. Vaško življenje se razvija, dobre volje je na pretek. »*Na svoji zemlji smo spet gospodar*« lepo pojemo.

Leto 1946 / II

Svoj delovni dan začenjam v domačem kraju Kovor, približno ob 10h in 30 min. Pešačim preko vzpetine Rova, mimo vasi Hudo, Hrušica, mimo prvih hiš Sv. Neže, potem pa po bližnjici skozi vasi Popovo in Vadiče, nato pa kar najraje tečem po hribčku navzdol do prve lešanske hiše, po domače Pr' Rodarj', kjer se pišejo Kocijan. Prav nič me ne moti široka ledena ploskev iz Vadič navzdol po hribu. Večkrat naletava sneg, zato sem obuta v močne čevlje, prepasane z jermenčki derez (narečno: kramžarji). Ob Rodarjevi hiši se ustavim in odvežem jermenčke. Ob tem se spominjam uglednega Lešana, doma v Rodarjevi hiši, ki je bil moj spoštovani profesor matematike in fizike v kranjski gimnaziji, Andreja Kocijana. Ob poti me po navadi že čaka učenka Kocijanova Anica, zelo bistra deklica. Večkrat me ustavi tudi njena mama, ki se je v Leše primožila s Sv. Neže. Njena mlajša sestra in brat s priimkom Kralj³ sta bila učenca mojih staršev v Kovorju in me je zato štela med dobre znance. Učenkinino mamino zanima uspeh hčere pri pouku, seznanja pa me tudi z vsemi vaškimi dogodki. Tako postajam članica lešanske skupnosti. Marsikatera novica me spravi v dobro voljo, med njimi tudi ta, da je bližnji sosed blizu svojega doma našel zlat poročni prstan. Svoje žene ni poslušal, zato se po njenem nasvetu ni pozanimal čigav naj bi bil ta prstan. V Lešah je poštenje vedno zapoved, a sosed je bil tokrat drugačnega mnenja. Prepričan je bil, da je najdeni prstan njegova last, saj so bile na njegovi notranji strani vtisnjene besede »*Večno tvoj*«. Žena se nad tem 'presnetencem' huduje, Lešani pa se smejejo rekoč: »*Kdor zna, pa zna*.« Sicer pa so Lešani sedaj manj složni kot so bili nekdaj. To dokazuje tudi dogodek pred lešansko cerkvijo Sv. Jakoba. Župljani so vedno skrbeli za popravilo cerkvenih stavb in sedanji župnik je to tudi pričakoval, ko je po nedeljski maši poslal med vernike cerkovnika, naj nabere čim več 'milodarov' (denarja) za popravilo dotrajane cerkvene strehe. Cerkovnik je stopil z župnikovim klobukom v rokah med župljane, a ni dobil

3 Prva hiša vasi Sveta Neža, danes Brezje, je bila dom družine Kralj, z domačim imenom Knez.

niti dinarja, zato je župniku vrnil prazen klobuk. Ta je bil zelo razočaran. Obrnil se je k oltarju rekoč: »*Zahvaljen Gospod, vsaj klobuk so mi vrnil.*« Ljudje so se dolgo smejali na ta račun. Z Rodarjevo gospodinjo sva vse na glas komentirali.

Leto 1946 / III

Težave so s prenašanjem šolskih potrebščin (narečno: šovarije). Redki učenci imajo šolsko torbo, posamezni poiščejo doma mapo izpred vojne, kamor zložijo šolske potrebščine, a med potjo marsikdaj kaj izgubijo. Najbolj pripravne so doma sešite vrečke iz blaga, na vogale katerih so mame izvlekle kratice imena in priimka učenca. Včasih se je taka vrečka (narečno: žak'lč'k) zaradi nagajivosti sošolcev 'izgubila'. Iskavanja, tudi s pomočjo Golmarjeve 'mame' je bilo na pretek. Včasih ga je spremljal celo jok: »*Kje je moja vrečka?*« (Narečno: »*Čej pa je moj žak'lč'k?*«) Marsikdaj nam učenci mestnih šol gotovo zavidajo, saj poznajo le zelo skromne malice. Odrezki živilskih kart le stežka pokrijejo gospodinjske potrebe, mi pa prinašamo s seboj jabolka, hruške, slive, kostanj in orehe. Med poukom ni nihče lačen.

Učna ura traja 60 minut in učenci so včasih utrujeni. Treba je poskrbeti za krajši vmesni odmor, med katerim učenci pogosto prosijo: »*Tovarišica, malo muzike.*« Petje pomeni zanje sprostitev. Pojemo narodne pesmi, najprej pa udarne npr. »*Hej, brigade*« in »*Nabrusimo kose*«. Pogosto se odpirajo okna sosednjih hiš, tako s pesmimi gospodinjam popestrimo vsakodnevna hišna opravila. Ubrano zapojemo pri uri petja. Od doma prinesem harmoniko; šolski upravitelj nas spremlja z violino in tako izvedemo svojstven koncert. Večkrat smo po taktu ropotali z nogami in ob enem udarjali po klopih z dlanmi. To je naše vrste muzika, ki je nekoč prestrašila Golmarjevo 'mamo'. Skozi priprta vrata svojega največjega prostora je prestrašeno vprašala: »*Ali se tepete?*« Potem se je z veseljem pridružila našemu 'tepežu'.⁴

'Mama' mi v svoji kuhinji vsak dan ob prihodu k pouku pripravi lonček sveže zavretega mleka rekoč: »*Takoj morate to spiti, ker je vroče. Vam bo zelo prijalo, ker ste pešachi tako daleč.*« (Narečno: »*Kuj morte to spit, kje vroče. Vam bo prov pasalo, kste tok deleč knogam hodil.*«) Za Golmarjeva sem bila vedno gospodična, za večino prebivalstva pa sem tovarišica. Nikdar nimam občutka manjvrednosti, ker sem ženska učiteljica. Pred kratkim pa mi je pojasnila kolegica s Primorske, da tam ni bila zaželjena. Še stola ji niso ponudili in večkrat so jo spraševali, kdaj bo prišel učitelj. Z vso pozornostjo in z vročim mlekom sprejme vsak teden Golmarjeva 'mama' prihod patra frančiškana. Prihaja učiti verouk, tudi od precej daleč, iz romarske cerkve na Brezjah.

4 Zapiskom je na koncu besedila priložen seznam pesmi, ki smo se jih naučili v letih 1945–1947 in jih prepevali v razredu in na prireditvah v skednju.

Leto 1946 / IV

V razredu je nekaj starejših učencev, ki odraščajo v puberteto. Posebno ti z veseljem sodelujejo na gradbišču. Tja zahajamo v primernem vremenu med telovadnimi urami, po dogovoru pa tudi že pred poukom za urico in pol. Fantje zlagajo opeko in manjše vreče z gradbenim materialom, ostali pa se postavimo v vrsto in si opeko podajamo. Skrbimo, da je gradbeni prostor urejen, brez navlake; grablje in metla so naše gradbeno orodje.

Spoznavam doslej manj znane vaščane, ki redno razpravljajo o dnevnikh krajevnih novicah. Postajamo si blizu in zelo me razveseli, če me kdo od navzočih vpraša za kakšen nasvet. Kaj storiti, če se otrok pretepa ali jezika? Kako to kaznovati? S silo prav gotovo ne.

Učenci me čakajo na robu vasi Vadiče in skupaj odidemo h Golmarju. Pogosto mi pride naproti učenka T. iz Hudega Grabna. Zgodilo se je, da me je ob sproščnem pogovoru prišla za roko in mi rekla 'teta'. To mi je bilo zelo všeč. Sicer pa ni ne v šoli ne zunaj nje zaznati nelagodja v stikih učencev z učiteljem. Menda pa je bilo vzdušje pred vojno manj prijazno, saj je bil učitelj ponavadi strog šolnik.

Učenko T. vprašam, kakšen poklic si bo izbrala. Dobim slikovit odgovor: »*Rada bi bila plesalka, saj na mitingih (t.j. na shodih z zabavo) znam najbolje plesati. Ker pa nisem lepa, ne bom plesalka, bom pa učiteljica.*«

Opažam, da učenci v pogovoru uporabljajo germanizme, poznane iz okupacije. Naučimo se slovenskih izrazov npr. 'cušus' – dodatek (nemško der Zuschuss), 'colnga' – plačilo (die Zahlung), 'ajntopf' – enolončnica (der Eintopf) itd.

Na vsakodnevni poti včasih srečam Angelo, doma v bližnji vasi nad Lešami. Je tržiška tovarniška delavka, zaposlena že desetletja v tovarni 'Glanzmangasser', sedaj 'Bombažna predilnica in tkalnica' (narečno: Voje). Pove mi, da bo kmalu upokojena in pripoveduje, kako hodi na delo po poteh skozi gozd in po bližnjicah, po travnikih in čez griče, ob vsakem vremenu. Dela na dva 'šihta', to je dve izmeni. Zjutraj vstaja ob 4h, po popoldanskem delu pa je doma okrog polnoči. Poleg dveh drugih v njenem oddelku so jo imenovali za 'udarnico'. Zelo je ponosna na to priznanje, ki si ga še kako zasluži. Moje vsakodnevno pešačenje se ne more primerjati z njenim vsakodnevnim 'potovanjem'.

Angela poizveduje, če me je bilo kdaj strah hoditi tako daleč iz Kovorja. Po teh krajih so namreč strašile bele žene. To so bile v svetla ogrinjala zavite postave, ki so prihajale v bolj oddaljene podeželske kraje; tudi na Visočah so jih ljudje opazili in jih odganjali s palicami ali podili s psi. V stanovanja te postave niso upale vdirati, kradle pa so zajce in kokoši. Vaščani so prepričani, da so to ubežniki različnih narodnosti, mnogi še v uniformah, ki se vračajo domov v Evropo. Od tedaj vaščani na lešanskem podeželju trdno zaklepajo hišna vrata, kar nekdaj ni bilo v navadi. Tudi meni se je kmalu po začetku učiteljevanja v Lešah dogodilo, da sem spotoma opazila v daljavi belo postavo. V spominu mi ostaja kot nekak privid.

Z učenci obiščemo Spodnji, Srednji in Zgornji mlin, kjer si ogledamo stope in železne mlinske naoknice. Ker ponoči ne morem spati, so ti dnevi zame zelo naporni. Pred Spodnjim mlinom opazi gospodinja (priimek Kersnik), da z mojim zdravjem ni vse prav in zelo obzirno poizveduje, kako se počutim. Potožim ji o svoji tegobi in

izvem, da je gospodinja v Hudem Grabnu imela pred kratkim podobne težave. Vso zadevo je objasnil partizan v Lešah, ki je od vojnih časov dlje, marsikaj vedel o letalih (narečno: an partizan, kse je dobr zastopu na eroplane). Prepričal je gospodinjo, da je z želodcem nekaj narobe (narečno: z ževoscom ni nekej prou). Morda je to tudi moja težava, čeprav z želodcem doslej nisem imela sitnosti.

Res pa je, da mi je Golmarjeva 'mama' pred kratkim poleg vročega mleka ponudila kos biskvita z okusnim nadevom, kar je bilo za povojni čas pravo razkošje. Kaže, da je bila nadevu primešana kava, ki je izboljšala okus. Kavov so v povojnih mesecih delili prebivalstvu kot pomoč v tako imenovanih UNRA paketih, kjer je bil največkrat riž, sladkor in konzerve. UNRA paketi so prihajali iz ZDA in kava v zrnju je bila prav posebno zaželena. Med okupacijo zanjo niti vedeli nismo. Menda je bila v ZDA namenjena letalcem, ki so pogosto ponoči bombardirali sovražna mesta in seveda niso spali. Ker sem se tudi jaz sladkala s to dragoceno tekočino, nisem mogla spati. Vzrok je bila t. i. UNRA kava. To je ugotovil tudi partizan iz Hudega Grabna.

Leto 1946 / V

Trudim se, da učno snov poglobim tudi s čim boljšim spoznavanjem narave okrog nas. Z učenci tako obiščemo hiše in njihove lastnike, si ogledamo poti, njive in travnike. Učimo se lepo govoriti in pogovarjati. Pri obravnavi domačih živali obiščemo vas Paloviče in si podrobno ogledamo gospodarsko poslopje ob domači hiši učenca Cirila. Ta ogled je prava dogodivščina. Ogledali smo si svinjak z dvema prašičkoma, se pogovarjali ter se ob tem naslanjali na star zid. Naenkrat zagledamo hrošča, ki se povzpenja po njem. Učencem začnem razlagati kje in kako živijo v naravi žuželke. Učenci me ne poslušajo, me stisnejo v kot starega svinjaka in kričijo vse vprek, da to ni hrošč (narečno: čeb'r), ampak ščurek (narečno: ščurk), kar za vsak lešanski dom pomeni višek nesnage in zato slišim iz cele skupine glasno kričanje: »Ubij ga!« (Narečno: »Udri ga!«) 'Šužka', ki sem ga videla prvič v življenju nenadoma ni več, ostanejo pa začudeni pogledi otrok, ki me sprašujejo, kako, da ne poznam take umazanije v naravi, kakšna učiteljica sem?

Moji učenci so tudi moji učitelji, tega nikdar več nočem pozabiti! Od njih se moram naučiti še marsikaj. Pred Golmarjevo hišo sedemo na klop in na stopnice ter se posladkamo s krljci, ki nam jih razdeli 'mama'. Steče daljši razgovor o časopisnem članku, ki ga je 'mama' ravnokar prebrala. V vasi je poštar pred kratkim dostavil v vsako hišo časopis, ki je brezplačna reklama. Zelo zanimiva za Lešane je novica o novem načinu fotografiranja v ZDA. Sporočajo, da tam izdelujejo fotografije takoj in ne tako počasi kot tržiški fotograf, v enem tednu. V Lešah ima fotograf precej dela, saj prihaja v vas ob vseh slovesnostih: ob porokah, krstih, pogrebih, tudi ob gasilskih veselicah ter raznih cerkvenih prireditvah. Le redki verjamejo časopisni novici. Tudi 'mama' ne in ne razume, da to verjamem jaz. Zanj je to 'larifari', ki ga napišejo v časopisu zato, da ga dobro prodajo zaradi ljudske radovednosti. Lešani pa niso 'za luno' (nepoučeni), da bi to verjeli. Fotografi v ZDA prav gotovo fotografirajo ob vsaki priložnosti dogodka skrivaje, imajo jih na zalogi in jih potem ob pravem času prinesejo na svetlo, kot da so jih izgotovili ravnokar.

Izraz 'larifari' je udomačen, slišim ga ponovno spet ob koncu tega pogovora, ko zapelje mimo Golmarjeve hiše mladenič iz Palovič. Prevaža se z motorjem, ki mu ga je podaril sorodnik v uniformi. Palovičan je na motor še bolj ponosen, ker je njegova last, čeprav on ni uradna oseba. Nekega Radovljičana, ki sicer popravlja in prodaja stara kolesa, prosi, naj oceni njegovo vrednost. O tem govori vsa vas in se ob tem zabava. Radovljičan ugotovi, da bi ta motor, če bi bil konj, takoj odpeljal k mesarju, ki bi izdelal iz njega sedaj, še pravočasno, užitno salamo. Čim dlje se s tako rečjo odlaša, manj koristi prinaša. Za Lešane je ta motor 'larifari', oni pa niso 'za luno', da bi verjeli v njegovo ceno. Vedno velja resnica, da je »žlahhta raztrgana plahta«.

Ob koncu tega meseca nas v razredu razveseli učenka F., ki pripoveduje o novorojenki, svoji sestrični. Tudi mene vabi naj gremo skupaj z deklicami v razredu (povabila nas je njena teta) pozdravit dojenčico. Na moje vprašanje, kako bo punčki ime, mi učenka odgovori, da bo babica. Tega ne razumem, po daljšem poizvedovanju pa ugotovim, da bo novorojenka dobila ime po prababici, torej bo Francka. Porabim precej časa, da na primerih, učencem pojasnujem logično povezavo pri izražanju.

Leto 1946 / VI

V novem šolskem letu me čaka poleg šolskega in 'izvenšolskega' dela, nova dolžnost. Pred državnim izpitnim odborom moram opraviti, tako kot je zakonsko določeno za učitelje po dveh letih učiteljevanja, praktični učiteljski izpit. Ministrstvo za prosveto mi je določilo naslov raziskovalne naloge: »Moj šolski okoliš v narodno osvobodilni borbi«. V Lešah je nadzoroval šolsko in zunajšolsko delo šolski nadzornik Perpar iz Radovljice, ki je odličen in strog pedagog. Oba je ocenil z odlično oceno ter s pripombo, da sva učitelja s srcem. Torej poučujeva strokovno, s srcem in dušo in ne samo tako kot veleva nam stan ... (po Simonu Gregorčiču). Prosim ga za nasvet, kako pripraviti svojo raziskavo za praktični izpit. Ker se veliko pogovarjam s prebivalci, ki mi zaupajo, predvidoma ne bo prevelikih težav z zapisovanjem vojnih dogajanj.

S starši se sestanemo, žal, v zelo tesni Golmarjevi učilnici. Zbiram tudi podatke za statistiko. Sprašujejo me, kje je najbolje kupiti zvezke in barvice. Iz kovorske šole smo pridobili velik zemljevid Slovenije. Ogleđamo si ga.

V razredu nam, na koncu letošnjega pouka, ves čas povzroča težave Lojzek, doma v Srednjem mlinu. Zbegan je in joka, ker pogrša svojega psička. Sumi, da mu ga je nekdo ukradel. Ne umiri se, čeprav mu vsi obljublamo, da bomo pri pouku zapisali obvestilo, da učenec išče svojega psa in ga pritrtili na šolska, torej Golmarjeva vrata. Lojzek pa venomer ponavlja, da njegov Muri ne ve, da ga Lojzek išče, saj psiček ne zna brati. Trudim se, da bi Lojzka prepričala, da bodo vaščani besedilo prebrali in psička poiskali. Vedno bolj spoznavam Lojzkovo občutljivost in potrebo po posebni obravnavi.⁵

5 Učenec Lojze preživlja svoje življenje od polnoletnosti dalje v domu za osebe s posebnimi potrebami.

Šolsko poslopje v Lešah pri Tržiču leta 1938. (Slovenski šolski muzej, fototeka, inv. št. 380)

Tudi učenca, doma v Spodnjem mlinu, mi predstavita svojo zgodbo. Šolarjem svetujem naj bodo vljudni in prijazni ter tudi svojim domačim pripravijo čim več veselja, zato da bodo vsi v družini dobre volje. Zgodilo se je, da sta se pred tem mlinom stopla Valavčev Joža, ki je doma v mlinu in Joža iz Hudega Grabna. Valavčev Joža je drugega Joža premagal. V razredu šolarji o tem razpravljajo na dolgo in na široko. Pričakujejo mojo pohvalo o tem podvigu, saj je brat Joža svojo sestro Marijo, ki je tudi moja učenka, tako razveselil, da se je vedno znova zasmejala. Imam težko nalogo. Na raznih primerih skušam otroke poučiti, kako razveselimo ljudi okrog sebe. Dobro razumejo. Učenci poskušajo sami najti primere iz vsakodnevnega življenja: pomoč pri domačem delu, ubogljivost, povezava med brati in sestrami, nobenega tožarjenja ...

Leto 1946 / VII, VIII

Gradbišče je središče vaškega življenja. Tam se vsak dan zbirajo prostovoljci, med njimi so tudi zidar, mizar ali pa tesar, vsak s svojim orodjem. Na lesenem odru okrog zidov navadno že čaka v delovni obleki šolski upravitelj, Janko Jocif. Tudi njemu bi pripadal naziv 'udarnik'. On skrbi za gradbeni material, ki ga mora iskati po vsej Gorenjski. Če ni vprege, prostovoljci pripravijo svoje samokolnice in vozičke ter peljejo material od ceste proti Begunjam, navzdol do Leš po strmih ovinkih. Tako skupno gradijo svoj dom učenosti. Po mojem mnenju so vsi 'udarniki'.

»Šolsko poslopje je staro, potrebno ga je v celoti obnoviti ali pa nadomestiti z novim. Danes šole v Lešah ni več. Zgodnje prešolanje učencev iz domačega kraja v drugo okolje ni dobro in povzroča več škode kot koristi. Učenci se kraju odtujujejo.«⁶

Svoj počitniški čas večkrat porabim na terenu šolskega okoliša, kjer hodim od hiše do hiše ter dopolnjujem podatke za raziskovalno nalogo. Tu in tam odide šolski upravitelj za nekaj dni na krajši dopust in takrat ga nadomeščam. Svoji dnevni poti iz Kovorja dodam še nekaj kilometrov. Hodim na Brezje, kjer je za šolo uradna pošta. Hodim počasi, ne mudi se mi. Nekega dne srečam vaščana iz vasi Hudo, ki mi pove, da je lešanski učitelj Clemente prinesel sadjarju v vas sadiko jablane. Imenitna so ta jabolka, imenovana cigančki. Bilo je to ob letu 1900.

Novo šolsko leto 1946/47

Leto 1946 / IX

Zbrani smo na prvem sestanku s starši v Golmarjevi učilnici. Prvo vprašanje je, kdaj se bomo selili v novo šolsko stavbo, ki je doslej le delno zgrajena. Sledijo vprašanja kje in kako skupinsko nabaviti zvezke, tudi šestilo, trikotnik ipd. Ob sproščenem pogovoru se spomnim na okupacijo, ko je bila vas lepo organizirana pri partizanskem odporu.

Leto 1946 / X

Opustim misel na nadaljnji študij na Filozofski fakulteti in se premišljeno odločim za dosedanje delo, ki mi je v veliko zadovoljstvo.⁷

Na gradišču izvem, da bodo na novo zgrajeno stavbo, ki je zaenkrat le delno uporabna, postavili smrečico. Veselimo se, moji učenci vriskajo. Pridruži se nam Martnikova gospodinja, ki je bližnja sosedka in nam prinese za pokušino svoj domači jabolčnik. Povabi nas v svoj dom in nam razkaže kolovrat ter ščetko, kar je še vedno v uporabi. Pri hiši imajo dve ovci. Gospodinja mi podari ravnokar spletene rokavice iz domače volne, ki pa so mi žal prevelike. Z veliko pozornostjo mi izmeri dlan, ker bo zame čimprej izgotovila primerne rokavice. O plačilu noče govoriti. To naj bi bilo darilo, ker se med seboj tako dobro razumemo (narečno: Kse tok dobr zastopmo). Ob tem se spomnim na nove opanke, ki so mi jih poleti podarili pri Šnajcarju. Bile so iz zaloge v njihovi predvojni čevljarski delavnici. V Lešah sem deležna velike pozornosti.

Ogledamo si Cvenkelnov vrt (priimek Valjavec). Spoznamo vse vrste jušne zelenjave, v gospodarskem poslopju pa nam gospodinja pokaže bakreni kotel za žganjekuho. Polnijo ga jeseni s sadjem, ki ni najboljše in ga zato ne morejo prodati

6 Jože Kocijan, Kronika vasi Leše pri Trziču, Tržiški muzej 2009, str. 151

7 Mira Hiršel, Kako smo se učili, str. 216.

tržiškim kupcem. Pri Cvenkelnu sta doma dva moja učenca, ki kar tekmujeta kdo bo znal natančneje povedati, kako jim kotel koristi. Njuna mama nam je pripravila pravo učno uro. Žganja ne pijemo za žejo, koristi pa nam v majhni količini pri jedi, tudi pri prehladu in pri bolečinah v želodcu. V Lešah vaščani spijejo šilce žganja (narečno: štamperle šnopsa). Za otroke je žganje strup. Gospodinji se zahvalim za vse nasvete. V razredu se nato več dni pogovarjamo o škodljivosti pitja alkohola.

Na poti v šolo me prehitijo vaščani, s katerim skupaj pešačiva do vasi. Vso pot se huduje na Davčno upravo v Tržiču, kjer ni mogel urediti svojih zadev. V tržiških pisarnah so opravljali pleskarska dela in povsod je bil prepričan, ki mu vedno zelo škoduje. Zamašil si je vato v ušesa, a potem ni dobro slišal uradnika. Ni vedel kaj storiti. Brez vate v ušesih bi se mu pojavile hude bolečine, ki pri njem trajajo dolgo časa. Odšel je iz Davčne uprave tudi zato, ker se je zbal glavobola. V Lešah vsi vedo, da sveže barve na stenah stanovanj povzročajo glavobole. To ve iz lastnih izkušenj in me vpraša, če se je tudi meni kdaj to pripetilo. Pozorno ga poslušam, mu ne ugovarjam in mu pritrjujem, da bo kasneje moral urediti svojo zadevo, ko ne bo v nevarnosti njegovo zdravje. To je lešansko domače zdravljenje.

Leto 1946 / XI

Za menoj teka prijazen psiček, ki me spremlja do gradbišča. Prehiti me poštar in se huduje nad pasjo mrho, ki vedno laja nanj in se zaganja v njegove hlačnice. Poštar Pazijevega lastnika ošteje in od njega zahteva, da to nevarno žival zapre v svojo hišo. Začne se prepir kar sredi ceste, tako, da za prehod nimam prostora. K. poštarju pove, da se mu zaradi tega ne bo nikoli opravičeval. Njegov Pazi je najbolj miroljubna domača živalca, ki še muhe nikoli ni ujela. Nespameten pa je tisti, ki ne ve, da so poštarji sovražniki psov, še v večji meri pa so to dimnikarji. Poštar naj si vse težave s psičkom sebi pripiše, ker ne ve, da ima njegov Pazi v Lešah 'domovinsko pravico'. Navzoča učiteljica bo šla gotovo za pričo: pred zdravnikom ali sodnikom. Če bo to treba bo K. dokazal, da njegov Pazi ni nobena zverina. Če hoče imeti poštar mir pred psom naj se nauči leteti po zraku ... Ali bi me v Lešah zares klicali za pričo?

Leto 1946 / XII

Pred Golmarjevo hišo me ustavi bližnja soseda, ki je ravnokar prejela pismo. Razburjena je in me vpraša za nasvet. Po pisavi na ovojnicu ugotavlja, da ji piše sorodnica. V pismu pa je samo nepopisan list. Če je to izzivanje, bo šla na pot z vlakom in bo sorodnico pošteno oštela. Jaz naj ji svetujem? Povem ji, da se mi zdi to pismo pričakovanje odgovora. Gospodinja moj nasvet upošteva in se v pismu sorodnici opraviči, ker se ji že dolgo časa ni oglasila. Jaz sem zelo zadovoljna, ker sem svetovalka sosedi. Bila bi ji lahko hči. Še odgovor mi pokaže! Ugotovim, da se je v lešanski šoli, ki jo je obiskovala po 1. svetovni vojni, naučila lepopisa.

Zgodbo, z vzgojnim nasvetom za vsakdanje življenje, uporabim v razredu. Pozdrav je olika, odzdrav pa je dolžnost, tudi pri pisanju pisem. Pogovorimo se o pisanju pisem in kako se zanje zahvaljujemo. Pismo mora imeti ovitek, pisemski papir, ne smemo pozabiti napisati datuma in prilepiti znamke. Pred prazniki Lešani tudi letos napišejo številne voščilnice.

Leto 1946 / XII

Sosed, eden izmed pridnih prostovoljcev pri gradnji šole, je zbolel. Ker je velik šaljivec, ga imajo vsi na gradbišču za klepetuljo. Obišče ga zdravnik in kmalu vsa vas izve, kako se je bolnik obnašal. Na zdravnikovo vprašanje, kako se počuti, je odgovarjal: *»Zelo slabo mi je, počutim se kot pretepen pes. Vse življenje garam, zato me sedaj vse boli. Nепrestano sem tudi lačen in vse bi pojedel kot prašiček, žejen sem kot žolna in neprestano bi spal kot medved pozimi.«* Zdravnik se zamisli in bolnika potolaži, da bodo vse te težave kmalu izginile. Prihodnjic ga bo obiskal tudi živinozdravnik in oba z zdravnikom mu bosta prav gotovo pomagala pri zdravljenju. Sedaj bolnikovo ženo skrbi, če se ni njen mož s svojimi besedami zdravniku zameril. Lešani so drugega mnenja, saj oba dobro poznajo kot imenitna šaljivca. Ugotavljam, da je v vasi kar nekaj šaljivcev.

Zadnji dve uri pouka v tem letu pojemo in si voščimo. Veselijo se tudi starši, ki se spotoma za hip oglasijo v učilnici. Praznujemo kot v družini. Srečno novo leto!

Leto 1947 / I

Zaradi gripe manjka pri pouku skoraj tretjina učencev. Micke in Lojzka iz iste hiše v vasi Popovo, že dolgo ni v šoli. Vsak dan hodim skozi vas in se po desetih dneh njune odsotnosti oglasim na njihovi domačiji. Gospodinja je hvaležna daljnemu sorodniku, ki ji je priporočil, kako naj zdravi svoja otroka. Ta sorodnik že veliko ve o zdravljenju, ker si želi biti najboljši zdravnik. Za 'dohtarja' se je začel učiti že pred vojno in se uči še sedaj, vsa povojna leta. Naglica pri takih stvareh ni dobra, saj se mora vse dobro preštudirati (narečno: prešt'derat') in se odločiti za pravilno zdravljenje. To pa zahteva dolgotrajno učenje. (Narečno: »Štederane dolg cajta.«)

Leto 1947 / II

Dolžnost šolskega upravitelja je, da redno pregleduje moje razredne knjige: Razrednico, Tednik in Dnevnik. Nosim jih k Špelnu, kjer v zgornji sobi uraduje in biva Janko Jocič. Špelnova zakonca me z vso prijaznostjo vabita v 'hišo', t.j. največjo sobo v pritličju, ki jima služi za krojaško delavnico. V največjo pomoč možu – krojaču, je njegova

žena. Pri Špelnu spoznavam tudi ljudi, ki niso povezani s poučevanjem otrok. Tja prihajajo iz bližnje in daljne okolice in žele stara oblačila čim bolj posodobiti. Opazujem, kako mojster obrača oblačila in se odloča, če in kako jih bo prikrojil, da bodo zdržala. Vaščani mu prinašamo ponošene kose oblačil, ker novih ne moremo kupiti. Občani sicer prejmemo vsak mesec nakaznico za prehrano, nakaznice za obutev in tekstil pa prejmejo predvsem najbolj potrebni: matere z dojenčki, mladoporočenci, rudarji in drugi, ki opravljajo delo za družbo. S tem nagrade tudi udarnike, to so delavci, ki opravljajo svoje delo najbolj prizadevno, uspešno, zunaj delovnega časa ter brezplačno.

Mojster obrne moške hlače in ženska krila tako, da notranji del blaga postane sprednji del, ki je na videz manj obrabljen. Zime so hude in marsikdo izmed nas se mora potruditi za toplo oblačilo. Pri Špelnu poskrbe za to, čeprav mora biti včasih en rokav ženskega plašča druge barve in iz druge vrste blaga kot drugi del. Večkrat se sprednji in hrbtni del ne ujemata. To je tudi v Lešah moda, ki ne vzbuja pozornosti. Pri Špelnu torej ne manjka izvirnosti in spretnosti.

Približuje se moj praktični izpit v maju tega leta. Veliko dela se mi je nabralo; za menoj je nešteto pogovorov s prebivalci, prostega časa v teh mesecih je bilo malo. Po dolgem iskanju najdem doma mapo in vanjo vložim liste z gradivom svoje raziskovalne naloge. Še vedno ni lahko dobiti primerne pisarniškega materiala. Snov prepisem na domačem pisalnem stroju, ki smo ga med vojno skrivali.

Šolski upravitelj se službeno mudi v Ljubljani in odda moje diplomsko delo za praktični učiteljski izpit v za to določeno pisarno.

Leto 1947 / III

V delavnici mi vaščan, ki ga bolj površno poznam, razlaga, da je od začetka naročnik Mohorjeve družbe, ki jo je od vojne dobe zelo pogrešal. Naševa pisatelje, ki jih pozna iz Mohorjevih knjig; je zelo 'načitan' vaščan. Pove mi svoj doživljaj, ki se mu je pripetil nedavno v knjigarni v Kranju. Rad bi kupil priročnik za sodobno kmetovanje in sadjarstvo. Prodajalka ga je pošteno užalila z nasvetom, naj si tak priročnik poišče na oddelku za otroško in mladinsko leposlovje. Ali je potem obdelovanje zemlje le pravljica za otroke? On se za to prav gotovo ni boril!

Gospodinja, ki s svojo zelenjavo, sadje in mleko prodaja v Tržiču pripoveduje, da je v mestu vsak teden več novih prehrabnih izdelkov, za katere 'v našem koncu' ne vemo. Ali smo res 'za luno'? Veliko lepše življenje ima njena prijateljica na Bledu, kjer takoj vedo za vse 'novotarije', mi pa smo v tej lešanski luknji. Zanimiv je odgovor gospodarja v delavnici, ki tem besedam nasprotuje: *»Leše so najlepši del Gorenjske. Imenujejo se tudi 'Gorenjska Vipava', ker ne rodijo le žlahtnega sadja, ampak imajo tudi obsežni vinograd s priznano vrsto grozdja; s tem se vsi strinjamo. Odmisliti je treba Blejsko jezero, odmisliti tamkajšnje gozdove in gore ter se zamisliti nad visokimi cenami, pa bomo takoj ugotovili, kako lepo je pri nas. V 'Gorenjski Vipavi' je lepše kot na Bledu.«* In vsi v krojaški delavnici smo molčali ...

Leto 1947 / IV

Pri Špelnu pogovor pogosto nanese na Špornovo gostilno, ki je od vojne žal ni več. Vaščani se sedaj ustavljajo v bližnjem romarskem kraju Brezje, a v eno izmed njihovih gostiln ne bo nikdar več stopila lešanska noga. Le kdo bo podpiral njihovo goljufivost? Lešani zares niso toliko 'za luno'. Šel je namreč, sredi poletja, naš vaščan v to gostilno in spil vrček piva. Zelo se je razjezil zaradi visokega računa. Znesku za pijačo je bil dodan še en znesek. Na vprašanje točajki, kaj to pomeni, mu je odgovorila, da je to predujem za kurjavo, ki je zelo draga in ker napovedujejo zelo mrzlo zimo, je treba že sedaj pripraviti denar. Sram naj jih bo (narečno: žihr jih je sram), te goljufe!

V delavnici se zbirajo tudi mlajši, ki razpravljajo o sankanju, smučanju, kole-sarjenju itd. Zabavni so njihovi odzivi na tekmo v boksu, ki je bila ob koncu tedna na Jesenicah. Kar nekaj jih je, ki ob čakanju na sprotno manjše popravilo (šivanje gumbov, raztrgan žep ali obroba na hlačah), navdušeno ocenjujejo boksarski boj. Ugotavljajo, da si je poznani zobozdravnik, ki se je tudi udeležil tekme, delal pravo sramoto. Tam je iskal le svoje koristi, saj je ves čas kričal: »*Daj ga, močno ga udari! V zobe ga udari!*« Seveda je pričakoval, da bo bokсар svojemu nasprotniku poškodoval zobe in bo zobozdravnik mastno zaslužil, ko bo moral izdelati nove. Lešanska športna mladina se bo potrudila, da bo take koristolovce takoj izločila. Špelnov gospodar pa modro pripomni: »*To bomo pa šele videli. Držal vas bom za besedo.*«

Gasilsko društvo v Lešah pripravlja svoj občni zbor, v kratkem pa bo v vasi tudi praktična vaja z gašenjem požara. Za gasilske slovesnosti je treba usposobiti nekatere uniforme, ki se med okupacijo v Lešah niso nosile. Lešanski gasilci so že od nekdaj reševali premoženja prebivalstva po vsej Savski dolini in so zato že pred vojno prejeli priznanje Gasilske zveze Dravske banovine. Gasilska zveza pa ni nikoli izvedela za spodrsrljaj v Lešah. Zgodilo se je, da je gorela velika stavba v Radovljici in lešanski gasilci so se v naglici zgnatli na gasilski voz, ki je bil pripravljen za hitro vožnjo z dvema konjema. Gasilskega načelnika (tak je bil naziv gasilskega poveljnika) pa ni bilo od nikoder. Ko je končno prikorakal je razložil svojo zamudo: »*Le počasi fantje, vse bomo uredili pravočasno. V Radovljici gori Davkarija.*« Zgodbo iz preteklosti v Lešah ponavljajo sedanjemu rodu v spomin in za zabavo.

Mesec se je prevesil v drugo polovico. Prihaja čas selitve v drugo učilnico, čeprav se bo šolska stavba gradila še kar nekaj časa. Pripravljamo spominčke za 'našo mamo'; ob slovesu ji bo vsak učenec podaril svojo risbico in se ji zahvalil. Potem bomo slovesno, v vrsti, zakorakali skozi vas k naši novi šolski stavbi.

Slovesno se pripravljamo na prvomajsko proslavo, kjer pričakujemo veliko prebivalcev šolskega okoliša. Sedaj bo, končno, za vse dovolj prostora. Ne moti nas vstop v učilnico, kjer glavna vrata še niso nameščena in do vhoda v naš razred vodijo deske. Stopati moramo pazljivo.

Leto 1947 / V

Razred je nabito poln: danes je državni praznik in vsa soseska praznuje skupaj. Program teče brez težav: prizorček, deklamacije, vmes pa petje. Pojemo vsi skupaj, kar nas je v učilnici. Ploskanja in pohval je čez vso mero. Šolski upravitelj Janko Jocif izreče pomembno oceno: »*To smo imenitno izpeljali; bilo je božansko lepo.*«

Približuje se dan mojega praktičnega izpita. Opazim, da se za ta dogodek zanimajo tudi starši. To mi dokazuje mama učenca V., ki poižveduje, koliko šolskih nadzornikov bo takrat navzočih. Skrbi jo, da bi njen deček pred komisijo izpadel nenavadno, kajti prav nič mu ni mar, če mu zleze iz nosa 'svečka' smrklja, ki jo kasneje zadovoljno polži. Prosi me, naj njenega sina opozorim, če se bo to dogajalo v moji navzočnosti. Ona mu bo tisti dan dala v žep (narečno: varžet) čisto svež robček (narečno: frišn šnajč'k), saj je skrbna mama in ni nobena 'flenča' (nemarna ženska).

Prišlo je pomladno deževje. Dežuje že teden dni. V šolo prihajamo v premočeni obutvi. Preseneti nas močno neurje: voda lije skozi špranje nedodelane stavbe, elektrika ugasne, švigajo strele, močno grmi in treska, kar povzroča zibanje desk pritrjenih na odprtine, kjer bodo v prvem nadstropju namestili okna. Kako pametno je, da je na zadnji steni poslopja vgrajen strelovod!

V razredu se kar stisnemo eden k drugemu in T. iz Hudega Grabna boječe vpraša, koliko časa bo trajala ta 'huda ura'. Vsi učenci poznajo izraz 'huda ura', ker ga v Lešah uporabljajo za oznako nevihte z nalivom. V naslednjih tednih bomo pri pouku obravnavali vremenske spremembe in padavine: roso, slano, dež, točo itd. Dveh učencev iz Hudega Grabna današnja 'huda ura' ne prestraši preveč. Z vso vnemo pripovedujeta, da se 'huda ura' večkrat ponavlja v sosedovi hiši, kjer močno ropota in poka. Sliši se 'drleskanje' (močno zapiranje vrat). 'Huda ura' je pri sosedovih takrat, ko stric ponoči pride iz gostilne in vrže svoje škornje v vrata, ki jih neprestano močno odpira in zapira.

Počasi se nevihta pomiri, mi pa v miru razpravljamo o škodljivosti alkohola in se seznanimo z nasveti, kako ohraniti zdravje, ki ga uničuje pitje alkoholnih pijač.

23. maj 1947

Učilnica je še vedno okrašena, kot je ostala po prvomajski proslavi - z napismi in risbami učencev, v vazi na katedru se bohota sveži šopek cvetja. Učenci so tako tihi v klopih kot miške, praznje oblečeni, zlikani in lepo počesani. Državno izpitno komisijo sestavljajo: predsednik državnega izpitnega odbora iz Ljubljane, tovariš Venčeslav Čopič, šolski nadzornik OLO Kranj, tovariš Vinko Rupret in šolski upravitelj dvorazredne osnovne šole Leše, tovariš Janko Jocif. Izpit traja od druge do vključno četrte učne ure, jemljemo snov po predmetniku tistega dne. Člani komisije spremljajo moje poučevanje in z raznimi sprotnimi vprašanji ocenjujejo moje pedagoško in metodično znanje. Po četrti učni uri v razredu zapojemo 'Stoji učilna zidana', učenec Ferdo pa deklamira Kajuhovo pesem 'Samo milijon nas je'. Po tej deklamaciji člani komisije

ne skrivajo svojega navdušenja. Ferdo je odličen pri deklamiranju in mu želim, da bi s svojim talentom mogel razvijati te sposobnosti za našo družbo, da bi bil večkrat deležen takih pohval.⁸

Tistega dne sem v učilnici že delno prenovljenega pritličja šolske stavbe opravila moj izpit, kar je bilo vsem v zadovoljstvo. Z menoj vred si je oddahnil tudi šolski upravitelj, saj je izpit tudi njemu, kot vodji šole, ki je v povojnih časih komaj zaživela, povzročal skrbi. V tem obdobju so Leše težko dostopne. Tovariša iz komisije sta vezana na železniški vozni red, kar je bilo časovno zelo zamudno. Iz Leš je bilo treba pešačiti po isti poti, ki sem jo sama dnevno prehodila, potem pa spet do vasi Križe, 2 km iz Kovorja. Tam sta tovariša sedla na tržiški vlak, ki je peljal do Kranja. V Lešah sem jima morala priskrbeti vsaj nekaj prigrizka, saj sta bila gotovo lačna po zahtevnem dopoldanskem delu v razredu. Kaj storiti, saj v Lešah predvojne gostilne pri Špornu ni več? Vedno bom hvaležna zakoncema iz Špelnove hiše, ki sta brez odlašanja priskočila na pomoč. Po opravljenem izpitu smo sedli za belo pogrnjeno mizo: dva gosta, domači in lešanska učitelja, vsi kot dobri znanci. Izdatno kosilo pri Špelnu je bilo v tistih časih prava 'loterija'. Za naša gosta smo dodatno zbrali dovolj odrezkov nakaznic tudi s pomočjo mojih staršev. Ni primanjkovalo gorenjskega suhega mesa, steklenice cvička z Dolenjske, ki ga v prodaji ni bilo mogoče dobiti. Podaril mi jo je svak mojega bodočega moža. Za črno kavo takrat nismo vedeli. Tu in tam smo našli na policah trgovin kavni nadomestek t. i. 'kofe iz proje'. Skupaj s koščkom kruha je bila to v tistih časih hrana za zajtrk in večerjo. Odlično razpoloženi smo pozno popoldne končali naše druženje. Z obema članoma komisije sem se vračala po svoji vsakodnevni poti domov v Kovor, onadva pa sta pot nadaljevala. Postopek izobraževanja v povojnem času je bil zapleten. V spominu za vedno obstajajo besede napitnice za Špelnovo mizo v 'Gorenjski Vipavi': »*Kogar bogovi ljubijo, ga naredo za učitelja. Naj ti bogovi prinesejo še mnogo zadovoljnih učiteljskih let.*«

Leto 1947 / VI

V bližini naše šole je primeren prostor za telovadbo. Tam korakamo, se na povelja (npr. *'mirno'*) ustavimo, skačemo v višino in daljino, nato med seboj izbiramo najbolj spretno. Zelo priljubljene so družabne igre. Postavimo enako število učencev na eno in drugo stran, napravijo vrsto eden za drugim, nato pa prvi iz vsake vrste prime za roko nasprotnika in vlečejo vsak v svojo smer. Katera vrsta bo močnejša? Ob merjenju moči ponavljamo: »*Ali je kaj trden most kakor kamen kost?*« Zelo priljubljena je igrica, kjer v vozle zavite robe polagamo za hrbet nekoga izmed učencev, ki razporejeni v krogu

8 S Ferdodom sem še vedno (marec 2011) v stikih; je upokojen, žal, zaradi pomanjkanja sredstev ni iskal nadaljnjega izobraževanja. Zgradil si je svoj dom; je uspešen v življenju in še vedno navezan na Leše, kjer ne živi več. Zelo se razveselim, ko me pokliče.

*Šolski upravitelj Janko Jocif z učenci 1. razreda v letu 1946 pri Golmarju.
(Obj.: Jože Kocijan, Kronika vasi Leše pri Tržiču, str. 221)*

čepe na tleh. Ponavljamo besedilo in gledamo v sredino tega živega kroga: »*Glejte v vodico, kako se blešči, kdor se ozira po hrbtu dobi!*« Zelo se zabavamo, v šoli pa učno snov pridno ponavljamo.

Prvič se zberemo v razredu, dovolj je prostora za starše učencev, nihče ne manjka. Najbolj jih zanima ubogljivost njihovih otrok. Splošni nasvet zame je: »*Od njih zahtevajte ubogljivost.*« (narečno: »*Otroc morjo bogat.*«) »*Snaga in red, vzdržujeta svet.*« Za starše velja tudi pravilo, da morajo doma spodbujati otroke k pisanju domačih nalog, kar je prvo otrokovo domače delo. »*Lenoba je vseh grdob grdoba*«, jim poudarjajo doma dan za dnem. Najvažnejše za starše je, da njihovi šolarji ne zaostanejo v istem razredu, da se šolajo v naslednjem. Visoke ocene njihovih otrok ob koncu šolskega leta jih ne zanimajo prav posebno, saj so zadovoljni z njihovim napredkom. Delovnih mest je dovolj, starši bodo svojim otrokom pomagali, da bodo izbrali želeni poklic. Poskrbeti morajo tudi za njihovo zdravje. Lešani so pridni in varčni, zato načrtujejo obnovo in dozidavo svojih hiš zase ter za svoje potomce.

Domenimo se, da se bomo o vsem, kar bo potrebno za uspešno pridobivanje znanja, pogovarjali po poletnih počitnicah. V šoli bomo staršem pomagali z naveti, da vse potrebščine priskrbijo pravočasno in čim ceneje. V teh povojnih časih nam še vedno primanjkuje zvezkov in barvic.

Šolski upravitelj Janko Jocif mi izroči uradno pismo. Prepričan je, da ob tem pričakujem čestitke. V pismu je listina z dvema listoma velikega formata z okrašenimi robovi, ki dokazuje, da sem 23. maja 1947 pred izpitnim odborom v Lešah opravila praktični

učiteljski izpit. Torej jaz, M. B., hči Josipa, nisem več pripravnica! Ta dokument predstavlja zame napotnico za novo službeno mesto. Treba bo začeti znova in v Tržiču pohiteti s pripravami za oddelek z učenci, ki so potrebni posebne učne obravnave.⁹

Priloga

Pesmi, ki smo jih peli v Lešah v šoli in ob prireditvah na skednju:

Jaz sem petje spremljala s harmoniko, šolski upravitelj pa z violino.¹⁰

- Janez Bitenc: Naša četica koraka strumno in veselo, drug za drugim v ravni vrsti zdaj gremo na delo.
- Narodna: Dekle je po vodo šla na visoke planine, vodico zajemala, je ribico zajela.
- Titovo kolo: Kolo zaigramo, kolo partizansko, sonce je svobodno, sonce pomladansko.
- Narodna: Prišla je pomlad, včakal bi jo rad, da bi zdrav vesel, lepe pesmi pel.
- Svobodna Slovenija: Slovenci kremeniti, le stopimo v korak, da osvobodimo svoj domači prag.
- Ljudska: Na planincih sončece sije, na planincih luštno je.
- Danilo Švara: Jaz pa pojdem na Gorenjsko, nihče drug ne pojde z mano, kot ta drobna ptičica.
- Ciril Pregelj: Po Koroškem, po Kranjskem že ajda zori, en deklíč jo žanje jo glavca boli.
- Marjan Kozina: Slovenski pionirji: Mi smo slovenski pionirji, najmlajši borci za prostost, smo nove dobe komandirji.
- Radovan Gobec: Lepo je v naši domovini biti mlad, naj se razlega prek sveta.
- Pesem o svobodi: Zdaj zaori pesem o svobodi preko logov in gozdov, po svetu vsem zaplavi do vseh slovenskih tlačenih domov.
- Regiment po cesti gre, zraven pa moj fantič je.
- Mrzel veter tebe žene, drobna ptičica od nas.
- Stoji učilna zidana, pred njo je stara jablana, ta jablana je votel panj.
- Moj očka ima konjička dva, oba sta lepa šimelna.
- Bratje, le k soncu, svobodi, bratje, le k luči, na plan, noč je bolečna za nami, pred mano svobode je dan.

9 »... Takrat je zame prišlo slovo. Skrivoma so tekle solze, ki sem jih obrisala v rdeče pisano ruto, od katere se nisem ločila.« Mira Bertoncely – Hiršel, Najlepši spomin, v: Listki – šolsko glasilo v Lešah 1994/95 – 11, str. 6.

10 Učenci obrobni vasi so me vedno pričakali ob poti. Višek navdušenja pa je bil trenutek, ko so zagledali v mojih rokah kovček s harmoniko. To je bil dokaz, da bomo v šoli peli; Mira Bertoncely – Hiršel, Listki, str. 6.

- Barčica pa morju plava, drevesa se priklanjajo.
- Izidor ovčice pasel, lepo žvižgal, lepo pel, tingel tink tingel.
- Prekmurska narodna: Marko skače po zeleni trati, aj, aj, aj.
- Na juriš, krik borcev vihra skozi hoste, sovragove vrste so goste.
- Le sekaj, sekaj smrečico, da si boš stesal barčico.
- Himna: Hej Slovani, naša reč slovanska živo klije, dokler naše verno srce za naš narod bije.
- Ta pesem je preč, pa ne znamo je več, kdor hoče še pet, mora s kraja začet. Hojla-drija ... hojladrom.

Zapiski:

Šolsko in izvenšolsko delo, kot je sodelovanje pri vaških prireditvah, temelji na pravih človeških odnosih: učitelj – učenec in učitelj – vaška skupnost. Prepevamo in si potrdimo: »*Imamo se fajn.*« Pesem nas povezuje v trdno vaško skupnost.

Učnega načrta za glasbeni pouk ni, za uspešno glasbeno vzgojo skrbimo na podeželju učitelji. Osebnostno upoštevam nasvete svojih staršev, dolgoletnih učiteljev, koristi pa mi tudi njuno pomožno učilo, ki ga je izdala Založba šolskih knjig in učil v Ljubljani. Pesmi pojemo po posluhu, seznanjamo pa se tudi z osnovami petja po notah, kar najbolj zanima starejše pri zborovskem petju. V Lešah mineva življenje s pesmimi od partizanskih do narodnih. Pouk materinščine povežemo z govornimi vajami. Na vrsti so pregovori, deklamacije in tudi vrstice iz pesmi, ki jih ponovimo, obenem včasih tudi zapojemo. Učencem pomeni tovrstna jezikovna ura tudi oddih. Nastane kombinacija: govorne vaje spremlja tudi petje.

Primeri:

Rojstna hiša

Globoko v tihem doli mi hišica stoji,
in drevje naokoli, ki sladek sad rodi.

Pastir

Za belo čredo stopa v planino mlad pastir, vesela je vsa tropa, ker uživa gorski mir

Sonce

Sonce, sonce vrh neba se prijazno mi smehlja.
Oj, nasmej se še enkrat, predno greš za goro spat.

Ptice pozimi

Oj, uboge ptičice, zebe vas v nožičice.
Bore malo se dobi, ko povsod le sneg leži.
Prišel bode lepši čas, prišla vigred bo do nas,
spet nam boste pevale, srca nam ogrevale.

Mlin

Klipe klope mlin pod goro gre v kolope,
da se trese pod in strop,
klipe, klope, klipe, klope, klipe, klope, klop.

Pesem nagajivka

Zima, zima bela, vrh gore sedela, vrh gore sedela
in tako je pela, da bo Mirka vzela.
Ker on nič se nauči,
čakaj, čakaj Mirko ti!

Nebo

Nebo, nebo, kako si ti lepo;
ko čez hrib se prismehlja
mogočno sonce, kralj sveta.
Nebo, kako si ti lepo!

Žolna

Poslušaj tam od smolnih smrek,
kako udarja pek, pek, pek,
da glasno odgovarja jek.
Kdo pač je neki ta tesar, ki trdo seka udar na udar
in ne utruji se nikdar?¹¹

Pogosto zaključimo pouk s pesmijo. Največkrat jo izberejo učenci sami in to je ponavadi 'Mi se imamo radi'. Razred jo je izbral za svojo himno.

11 H. Druzovič, *Pesmarica II* - zbirka pesmi in pevskih vaj za osnovno šolo. Zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani, odobrila Pokrajinska uprava, oddelek za prosveto in vero z odlomkom z dne 1. maja 1923, št. 1672, Zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani.